

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

МАЛИНОВИЧ ЛАРИСА МИХАЙЛІВНА

УДК 376

**Психологічні засади готовності дошкільників з порушеннями слуху
до навчання в освітніх закладах різного типу**

19.00.08 – спеціальна психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті спеціальної педагогіки НАПН України.

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,

Макарчук Наталія Олексіївна,

заступник директора з науково-

експериментальної роботи Інституту

спеціальної педагогіки НАПН України

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор,

Татенко Віталій Олександрович,

член-кореспондент НАНП України,

ст. н. сп. лабораторії методології психосоціальних

і політико-психологічних досліджень

Інституту соціальної і політичної психології

НАПН України;

кандидат психологічних наук, доцент,

Ляшко Віра Віталіївна,

старший викладач кафедри корекційної освіти

Херсонського педагогічного державного університету;

Захист відбудеться 5 травня .2015 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.450.02 р. в Інституті спеціальної педагогіки НАПН України за адресою : м. Київ, вул.. М. Берлинського, 9, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій частині Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (04060, м. Київ, М. Берлинського, 9).

Автореферат розіслано 3 квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Макарчук Н. О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції реформування вітчизняної спеціальної освіти передбачають забезпечення повноцінної життєдіяльності дітей з порушеннями психофізичного розвитку, з порушеннями слуху зокрема. Поряд з цим, вагомого значення у вирішенні проблем розвитку дошкільників з порушеннями слуху набуває вирішення специфіки їхньої підготовки до шкільного навчання. У цьому контексті, психологічна готовність дітей дошкільного віку з порушеннями слуху, яка була предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців – набуває особливої актуальності у спектрі сучасних освітніх реформ.

Порівняльний аналіз досліджень проблем готовності до шкільного навчання (ГШН) дав можливість встановити, що зарубіжні дослідники, розглядаючи структуру готовності дітей до шкільного навчання, зазвичай, виділяли три аспекти: інтелектуальний, емоційний, соціальний (Г. Гетцер, А. Керн, С. Штребел, Я. Йірасек). Російські та українські науковці з'ясували окремі компоненти психологічної готовності, як-от: коло актуальних знань і уявлень про навколишній світ, рівень сформованості пізнавальної діяльності, рухової та емоційно-вольової сфери, соціально-комунікативних навичок, мотивації до навчання (Л. Богуславська, Л. Божович, Л. Венгер, С. Гончаренко, Н. Гуткіна, Д. Ельконін, Л. Кондратенко, С. Максименко, О. Проскура, К. Речіцька, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.), цілісного структурного утворення, що включає мотиваційні, розумові, емоційно-вольові і соціальні компоненти готовності до навчання в школі чуючих дітей (Л. Венгер, С. Максименко) та комплексне структурне утворення, що включає інтелектуальний, емоційно-вольовий та мотиваційний компоненти психологічної готовності слабкочуючих дошкільників до навчання в школі (К. Речіцька).

Беручи до уваги специфіку розвитку дошкільника з порушеннями слуху також здійснено диференціацію готовності за сферами розвитку. Зокрема, мовленнєва готовність слабкочуючих дітей до шкільного навчання була предметом низки досліджень у галузі спеціальної психології та сурдопедагогіки, в яких підкреслювали взаємозв'язок стану слуху з розвитком мовлення (С. Зиков, Г. Морозова, К. Коровін, К. Луцько, К. Речіцька, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.). Проблема комунікативної функції вивчалася у взаємозв'язку з пізнавальним розвитком дошкільників з порушеннями слуху, інтелектуальна складова (Л. Борщевська, Л. Фомічова та ін.), питання сенсорного розвитку слабкочуючих та нечуючих, в тому числі зображувальна діяльність (О. Катаєва-Венгер); проблема ролі жестової мови в комунікативному і когнітивному розвитку дитини з порушеннями слуху (С. Кульбіда, Н. Адамюк та ін.), проблема розвитку емоційно-вольової готовності до навчання в школі слабкочуючих дітей (О. Михайлова, К. Речіцька та ін.).

Враховуючи, що в сучасних дослідженнях психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання в школі констатується недостатня сформованість у них сенсомоторної та соціальної готовності як частини особистісної готовності, нами було взято до уваги недостатню розробленість її

діагностики, формування комплексної структури психологічної готовності та превенції її несформованості. Йшлося про виокремлення певних рівнів психологічної готовності, які забезпечуватимуть адекватний час (вік) початку навчання та рекомендації з відбору дітей з порушеннями слуху до навчання в освітніх закладах різного типу, що підкреслювало актуальність вирішення проблеми розроблення системи забезпечення психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання. Зважаючи на науково-практичну значущість проблеми психологічної готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху в сучасній спеціальній психології, особливо в експериментальному аспекті, актуальним є вирішення проблеми шляхом виділення її компонентів з урахуванням специфіки розвитку дошкільників цієї категорії. Отже, недостатня розробленість теоретичних та прикладних аспектів проблеми психологічної готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання в загальній чи спеціальній школі; відсутність науково-методичного підґрунтя інтегрального психологічного супроводу (дітей, фахівців та родини дітей) із забезпечення його реалізації в системі освітніх закладів різного типу й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Психологічні засади готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання в освітніх закладах різного типу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (основний напрям дослідження «Реформування змісту спеціальної освіти дітей з особливими потребами»; комплексна тема лабораторії сурдопедагогіки «Науково-педагогічні засади удосконалення змісту освіти осіб з порушеннями слуху в умовах диференційованого навчання» (державний реєстраційний номер 0101U000610).

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (протокол № 2 від 03.09.2003 р.) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 23.09.2003 р.)

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтування та розробленні методичного забезпечення діагностики та рекомендацій з формування психологічної готовності до навчання в школі дошкільників з порушеннями слуху.

Для дослідження мети було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності в сучасній психологічній та педагогічній науці, описати стан вивчення її змісту та специфіки й визначити психологічні засади готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання у школі.

2. Розробити модель психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання у школі, описати специфіку психодіагностики готовності цієї категорії дітей та визначити рівні її сформованості у цієї категорії дітей.

3. Здійснити порівняльний аналіз стану готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху за формами дошкільної освіти та типами освітніх закладів.

4. Визначити зміст інтегративного психологічного супроводу забезпечення психологічної готовності дошкільників із порушеннями слуху до навчання в освітніх закладах різного типу (традиційних та інноваційних). 2

Об'єкт дослідження – процес підготовки дошкільників з порушеннями слуху до навчання у загальноосвітній та спеціальній школі.

Предмет дослідження – психологічна готовність дитини з порушеннями слуху в дошкільному віці до навчання в школі.

Теоретико-методологічну базу дослідження складають: основні наукові положення культурно-історичної теорії розвитку психіки «аномальної» дитини Л. Виготського; культурно-історичної концепції розвитку аномальних дітей (Л. Виготський, М. Ярмаченко та ін.); положення про загальні та специфічні закономірності розвитку дитини з психофізичними порушеннями та організацію їхнього корекційно-розвивального середовища (І. Бондар, Л. Борщевська, В. Засенко, В. Кобильченко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, Н. Макарчук, Т. Сак, В. Синьов, О. Таранченко, Л. Фомічова, М. Шеремет); положення теорії взаємозв'язку процесів навчання і розвитку (І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, В. Максименко); ученні про научуваність дітей (Б. Анан'єв, Л. Божович, Н. Менчинська, З. Калмикова, О. Леонт'єв); положення про готовність дітей з порушеннями слуху до школи: Л. Венгер, Г. Вигодська, О. Катаєва, Е. Леонгард, О. Речіцька, М. Шеремет.

Методи дослідження. У дисертації використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту проблеми та етапам дослідження.

– *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення даних, систематизація наукових літературних джерел та дослідних матеріалів; моделювання та прогнозування результатів дослідження, що дозволили виявити структуру психологічної готовності, рівні її сформованості та специфіку формування її компонентів у старшому дошкільному віці.

– *емпіричні:* вивчення анамнезу психофізичного стану дитини, аналіз та узагальнення продуктів діяльності, бесіди, анкетування, опитування фахівців, батьків; тести (тест Керна-Йіресека), проєктивні методики («Кінетичний малюнок сім'ї», «Людина»);

- комплексна діагностика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху Л. Шипіциної (клініко-психологічне дослідження, діагностика вищих психічних функцій, діагностика індивідуальних властивостей вищої нервової системи); тест розвитку візуально-моторної інтеграції (ВМІ), комплексна методика О. Байер в авторській адаптації з метою опису показників *сенсомоторного компоненту ПГ*;

- методика особистісної готовності слабкочуючих дошкільників О. Речіцької та методика діагностики емоційної сфери Л. Шипіциної, В. Петшака, методика мотиваційно-вольової готовності дітей із ЗНМ (загальним недорозвитком мовлення) О. Мартиненко в авторській адаптації були використані для опису показників *емоційно-вольового компоненту ПГ*;

- методика мотиваційно-вольової готовності дітей із ЗНМ О. Мартиненко в авторській адаптації, методика особистісної готовності О. Речіцької та методика вивчення особливостей морального виховання глухих та слабкочуючих дошкільників (мотивів поведінки і усвідомлення сутності моральних норм) О. Михайлової в авторській редакції, окремі завдання комплексної методики О. Байер були використані при опису показників *мотиваційного компоненту ПГ*;

- психолого-педагогічна діагностика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху старшого дошкільного віку І. Левченко, С. Забрамної, Т. Добровольської, методика вивчення готовності до навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку Л. Венгер, Г. Вигодської, Е. Леонгард; методика дослідження розумового розвитку Л. Борщевської, завдання дослідження інтелекту Л. Фомічової, методика дослідження інтелектуальної готовності слабкочуючих дошкільників О. Речицької, авторські адаптовані завдання вивчення готовності дітей до навчання в школі Л. Венгера та методика готовності дитини до школи Т. Кондратенко, В. Котирло, С. Ладивір, завдання якої в авторській адаптації були використані з метою опису показників *когнітивного компоненту ПГ*;

- для дослідження комунікативного компоненту використана методика дослідження мовленнєвої готовності у слабкочуючих дітей О. Речицької, та М. Шеремет, авторські адаптовані завдання для дітей старшого дошкільного віку комплексного психолого-педагогічного обстеження дитини раннього віку з порушенням слухом Т. Ніколаєвої, педагогічна методика виявлення дітей з підозрою на зниження слуху (дошкільний вік) З. Міронової, Т. Пелимської, Н. Шматко, методика вивчення готовності до навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку Л. Венгер, Г. Вигодської, Е. Леонгард.

– *статистичні*: обрахування кількісних та якісних показників отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося на базі спеціального дошкільного навчального закладу № 35 м. Львова (для дітей зі стійкими вадами слуху), школи № 101 Марії Покрови для глухих дітей м. Львова, школи для слабкочуючих дітей смт. Підкамінь Бродівського району Львівської області, школи для дітей з порушеннями слуху і мовлення м. Жовкви Львівської області, спеціальних класів (для слабкочуючих школярів) ЗОШ № 95 м. Львова, сурдології Львівської обласної спеціалізованої дитячої клінічної лікарні м. Львова. Дослідженням охоплено 200 дошкільників, з них 70 нечуючих, 70 слаб-кочуючих, 60 чуючих дошкільників.

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше:

- теоретично обґрунтовано психологічні засади та зміст комплексної психологічної готовності до навчання дітей з порушеннями слуху;

- визначено зміст комплексної методики діагностики психологічної готовності до навчання в школі дошкільників з порушеннями слуху;

- обґрунтовано методичні основи інтегративного психологічного супроводу забезпечення психологічної готовності до навчання цієї категорії дошкільників;

уточнено поняття «психологічна готовність до навчання дошкільників з порушеннями слуху», «шкільна зрілість»;

подальшого розвитку набули:

- положення про комплексну психодіагностику дошкільників з порушеннями слуху;

- концептуальні засади психологічної готовності дітей до навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в:

- розробленні комплексної методики діагностики психологічної готовності дошкільників із порушеннями слуху, використання якої в практиці 4

діяльності дошкільного закладу сприятиме удосконаленню програмово-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти;

– розробленні рекомендацій щодо реалізації інтегрального психологічного супроводу родинного виховання та фахівців освітніх закладів, що дозволить батькам більш ефективно та усвідомлено обирати освітній заклад та визначати терміни початку навчання дітей з порушеннями слуху;

– отримані результати дослідження доцільно використовувати при підготовці рекомендацій для практичних психологів та педагогів загальних та спеціальних дошкільних навчальних закладів, підготовчих класів початкової школи для дітей з порушеннями слуху, при розробленні нормативної та методичної літератури для психолого-медико-педагогічних консультацій різного рівня підпорядкування, при підготовці навчально-методичних посібників під час викладання навчальних курсів «Практична спеціальна психологія», «Корекційна педагогіка, логопедія», «Основи дефектології».

Основні результати дослідження впроваджено в практику роботи спеціального дошкільного навчального закладу № 35 м. Львова (для дітей зі стійкими порушеннями слуху) (довідка №56 а від 13.06.2014 р.), школи для глухих дітей Марії Покрови м. Львова (довідка №134 від 13.09.2013 р.), школи для слабкочуючих дітей смт. Підкамінь Бродівського району Львівської області (довідка №32 від 17.01.2015 р.), школи для дітей з порушеннями слуху і мовлення м. Жовква Львівської області (довідка №122 від 05.07.2013 р.), спеціальних класів початкової школи ЗОШ № 95 м. Львова (довідка №122 від 05.09.2013 р.)

Вірогідність здобутих результатів забезпечується: науково-теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають меті, предмету та завданням дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу; ефективністю експериментальної роботи у спеціальних закладах.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та практичні результати дослідження представлено на міжнародних науково-практичних конференціях – «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами» (м. Київ, 2004 р.), «Генеза буття особистості» (м. Київ, 2006 р.), «Психологічні аспекти національної безпеки» (м. Львів, 2007 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки і практики» (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 2007 р.), «Polska w unii Europejskiej – aspekty ekonomiczne, polityczne i społeczne» (Polska, Kielca, 2008 r.), «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті» (м. Львів, 2008 р.), «Стратегії зростання конкурентоспроможності в умовах глобалізації» (м. Львів, 2008 р.), «Управління в освіті» (м. Львів, 2009, 2011 рр.), «Сучасна парадигма управління і Острозька біблія» (м. Львів, 2009 р.), «Актуальні аспекти національної безпеки» (м. Львів, 2010 р.), «Духовність і наука в сучасній системі управління» (м. Львів 2012 р.), «Жестова мова й сучасність» (м. Київ, 2012 р.), «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави» (м. Львів, 2013 р.), «Особистість в екстре- мальних умовах» (м. Львів, 2013 р.), «Актуальні проблеми ортопедагогіки та ортопсихології» (м. Київ, 2014 р.); «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» 5

(м. Кам'янець–Подільський, Хмельницька обл., 2015 р.); *науково-практичних конференціях* – «Проблеми реабілітації інвалідів зі слуху в Україні на сучасному етапі та можливі шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2003 р.), «Дитяча та юнацька психотерапія в Україні: Основні напрямки роботи» (м. Львів, 2003 р.), «Актуальні проблеми психології молоді» (м. Львів, 2003 р.), «Деадаптована дитина: напрямки психотерапевтичної та психокорекційної допомоги» (м. Львів, 2004 р.), «Психологічні проблеми сучасності» (м. Львів, 2004 р.), «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (м. Львів, 2004 р.), «Освіта та виховання нечуючих на сучасному етапі» (м. Київ, 2007 р.), «Актуальні проблеми правового захисту суб'єктивних прав та свобод особи в умовах формування громадянського суспільства та становлення правової держави» (м. Львів, 2008 р.), «Проблеми гуманітарної освіти в умовах реформування вищої школи України» (м. Львів, 2008р.), «Гуманітарні аспекти формування особистості працівника МНС» (м. Львів, 2009, 2010, 2012 рр.), II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110 річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 2010 р.), «Особистість в екстремальних умовах» (м. Львів, 2011, 2012 рр.), «Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва» (м. Львів, 2012 р.), «Культура управління в системі розвитку економіки України (присвячена науковій діяльності професора А. Г. Хорунжого)» (м. Львів, 2013 р.), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, 2013 р.).

Публікації. Основний зміст та результати дослідження висвітлено у 16 одноосібних публікаціях автора, 9 з яких у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (245 найменувань, із них 24 – іноземними мовами), додатків (5). Основний зміст дисертації викладено на 193 сторінках комп'ютерного набору. Робота вміщує 9 таблиць, 5 рисунків на 10 сторінках. Загальний обсяг дисертації 233 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Висвітлено теоретико-методологічні основи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Подано інформацію про апробацію роботи та її впровадження у практику.

У першому розділі – **«Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання в школі»** – проаналізовано теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми психологічної готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху, представлено аналіз наукових концепцій та визначено поняття «психологічна готовність до навчання».

За результатами теоретичного аналізу проблеми психологічної готовності до навчання в школі в сучасній психолого-педагогічній літературі встановлено, що багатоаспектність її вивчення призвела до існування достатньо широкого спектру її визначень, зокрема, як сукупності морфо-фізіологічних особливостей (Р. Павелків); як цілісного структурного утворення, що включає мотиваційні, розумові, емоційно-вольові і соціальні компоненти (С. Максименко); 6

як сформованість двох основних аспектів: особистісного та інтелектуального і поява новоутворення «внутрішньої позиції школяра» (Л. Божович); як першочергове формування психологічних передумов для оволодіння навчальною діяльністю (свідомо підпорядковувати дії, слухати і виконувати інструкції, працювати за зразком, дотримуватися правил в роботі) (Д. Ельконін); як набір знань і вмінь (Л. Венгер); як сформованість семіотичної функції і довільності (Н. Салміна); роль спілкування в розвитку дитини (Г. Кравцов і О. Кравцова); як залежність формування особистісних якостей від рівня загального розвитку психічних процесів (А. Гольдберг, Г. Костюк), як сформованість навчально важливих якостей базових і провідних (Н. Нижегородцева і В. Шадріков); як наявність «мінімального порогу навчання» та впливу «зони найближчого розвитку» на ефективність навчання (Л. Виготський). Психолого-педагогічні аспекти сформованості окремих компонентів готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху представлено в дослідженнях Л. Борщевської, В. Жук, А. Колупаєвої, Е. Леонгардт, О. Ляхової, К. Луцько, О. Михайлової, К. Речіцької, Л. Фомічової, М. Шеремет, Л. Шипіциної та ін.

Встановлено, що здебільшого в спеціальній психології дослідники надають перевагу вивченню інтелектуального компоненту готовності до навчання (Л. Борщевська, О. Речіцька, Л. Фомічова та ін.). Це підтверджується існуючими методичними розробками з формування інтелектуальної готовності, в яких увага зорієнтована саме на врахуванні основного її показника – стан розвитку мовлення дошкільника, усіх його структурних компонентів (фонетики, лексики, граматики). К. Речіцька, Л. Фомічова виділяють розумовий розвиток дітей як найбільш важливий компонент готовності до школи (розвиток інтелектуальних процесів диференціації і узагальнення, засвоєння різних видів пізнавальних орієнтувальних дій (перцептивних і мисленневих), провідна роль сприймання, наочності дітей (зона актуального і найближчого розвитку), здатність використовувати допомогу дорослого. У контексті сучасного реформування освіти актуальною проблемою є диференціація на когнітивний і мовленнєвий компоненти структурних складових розумового розвитку дошкільника (К. Луцько, О. Речіцька, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.). При цьому дослідження, що присвячені безпосередньо вивченню сенсомоторної готовності та «шкільної зрілості» практично відсутні, окрім наукових розвідок О. Ляхової, що охоплює вікову категорію дітей 7 років і вище.

Визначено, що на сучасному етапі актуальною проблемою стала ієрархізація відношень між різноманітними сторонами психологічної готовності дитини до школи. На основі аналізу літератури уточнено категоріальний апарат дослідження готовності до навчання, зокрема структури психологічної готовності, її компонентів, що зумовило необхідність визначення й обґрунтування поняття «шкільна зрілість». Теоретичний аналіз проблеми й змісту поняття «психологічна готовність до навчання», яка виступає ключовою в першому розділі, дозволяє визначити, що рівень розвитку психологічної готовності до навчання в школі у глухих та слабкочуючих дошкільників є важливою ознакою часу (віку дитини) початку шкільного навчання та підбору освітнього закладу певного типу (компенсуючого чи загальноосвітнього) для майбутнього першокласника.

Аналіз існуючих підходів до дослідження процесу формування певного рівня психологічної готовності до навчання в школі нечуючих та слабкочуючих дошкільників дав можливість визначити недостатню розробленість проблеми її структуризації та встановлення певного рівня сформованості структурних компонентів готовності до навчання в школі, що впливає на час початку навчання та обрання певного типу освітнього закладу як в теоретичному так і в експериментальному плані. Вочевидь обґрунтування правомірності постановки власного конструкту системи готовності та виокремлення різних рівнів окремих компонентів психологічної готовності до навчання як проблеми спеціальної, загальної вікової і педагогічної психології й детермінує подальші пошуки з вирішення проблеми психологічної готовності цієї категорії дітей до шкільного навчання.

У другому розділі – **«Діагностика психологічної готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху»** – проаналізовано методичні засади дослідження сформованості готовності до навчання в школі у дошкільників з порушеннями слуху, розроблено комплексну методику діагностики готовності, що складається із п'яти структурних компонентів (сенсомоторного, емоційно-вольового, мотиваційного, когнітивного, комунікативного).

Комплексна діагностика психологічної готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху ґрунтується на застосуванні системного підходу до діагностики компонентів психологічної готовності до навчання в школі, що дало можливість вивчити особливості впливу комунікативного та когнітивного компоненту на стан сформованості пізнавальної сфери дошкільника загалом; емоційно-вольового та мотиваційного компонентів, що складають особистісну готовність як найбільш значущого критерію успішності в школі; сенсомоторного компонента як передумови для комфортного перебування дитини в освітньому закладі певного типу (врахування ступеня ураження функціонування слухового аналізатора) та часу початку навчання (рис.1).

Психологічна готовність до школи дітей з порушеннями слуху

Сенсомоторний компонент

Сформованість загальної та дрібної моторики

Сформованість вищих психічних функцій

Сформованість слухових функцій

Мотиваційний компонент

Сформованість мотиву ігрової діяльності

Сформованість мотиву навчальної діяльності

Сформованість мотиву комунікативних взаємин

Когнітивний компонент

Сприймання (зорове, мовленнєве, слухове, дотикове, рухове)

Увага (довільна)

Пам'ять (зорова, слухова, мовно-духова)

Емоційно-вольовий компонент

Стан сформованості соціально прийнятної поведінки дитини

Стан сформованості здатності до регуляції своїх дій

Наявність самоконтролю

Уміння слухати і підпорядковувати свої вчинки правилам шкільної взаємодії

Комунікативний компонент

Здатність до оволодіння розвитку різних форм мовлення

Здатність до графічних зображення і писання друкованими літерами

Здатність до оволодіння дактилем та мовою жестів

Рис 1. Модель психологічної готовності до школи дітей з порушеннями слуху

Визначено рівні психологічної діагностики стану сформованості готовності до навчання дітей з порушеннями слуху (високий, середній та низький), які обумовлюються показниками усіх компонентів психологічної готовності. Досліджено специфіку сформованості мовленнєвої та пізнавальної 9

діяльності дітей з порушеннями слуху як основи до виявлення функціональності показників когнітивного та комунікативного компонентів. Охарактеризовано специфіку сформованості мотивації, емоційно-вольової та сенсомоторної сфери. Поряд з цим, констатувальний експеримент умовно диференціювався на три етапи, що відповідають загальному змісту та логіці реалізації комплексної методики діагностики психологічної готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання: методичний, діагностичний та інтерпретаційний етапи.

Експериментальна вибірка констатувального дослідження становила 200 дошкільників віком 6-7 років, з яких 70 – нечуючих (ЕГ 1), 70 – слабкочуючих (ЕГ 2), 60 – чуючих (ЕГ 3). Дотримано принципу рівномірності за статевим поділом (1\2 хлопців, 1\2 дівчат). Етіологічні показники порушення слуху представлені такими захворюваннями: двобічний неврит слухових нервів, глухота (I-II ст., II-III ст., III-IV ст.); двобічний неврит слухових нервів, приглухуватість (III ст.); двобічна сенсо-невральна приглухуватість (I-II ст., II-III ст.). Переважно, діти мали дошкільну підготовку у формі організованого корекційно-реабілітаційного навчання різної тривалості (від одного до чотирьох років) в освітніх закладах різного типу, частина дітей здобувала корекційну підготовку консультативно в закладах іншого типу (медичних, навчально-реабілітаційних центрах (НРЦ), центрах слухо-мовної реабілітації та ін.), незначна частина дошкільників отримала якісне домашнє виховання.

Визначено достовірність відмінностей стану сформованості компонентів психологічної готовності до навчання у школі у дітей з порушеннями слуху та із збереженим слухом між трьома вибірками: 2 – ЕГ 1, ЕГ 2 – дітей з порушеннями слуху та ЕГ 3 – чуючих. Узагальнені дані за компонентами психологічної готовності засвідчили в нечуючих дошкільників недостатню сформованість сенсомоторного компоненту, а саме стану сформованості слухової функції; найнижчий рівень сформованості здібності до оволодіння різними формами мови (комунікативний компонент); найнижчі показники зі сформованості мотиву комунікативних взаємин мотиваційного компоненту та соціально прийнятної поведінки (емоційно-вольовий компонент). Водночас ця категорія дітей демонструвала найвищі показники стану сформованості здібності до графічного зображення і писання друкованими літерами (комунікативний компонент), найвищі показники стану сформованості загальної моторики (сенсомоторний компонент).

У групі слабкочуючих дітей не спостерігалось найнижчих показників (50%) окрім сформованості навичок до оволодіння дактильною абеткою та мовою жестів (комунікативний компонент) та окремих позицій сенсомоторного компоненту – стану сформованості соціально-прийнятної поведінки та наявності самоконтролю; решта показників була сформована вище середнього рівня.

Проте саме ця категорія дітей у підсумку продемонструвала найвищі показники за п'ятьма структурними компонентами психологічної готовності до навчання.

Група дітей із нормальним слухом демонструвала найнижчі показники сформованості здібності до графічного зображення, писання друкованими літерами (комунікативний компонент), а також сформованістю мотиву ігрової діяльності. Найвищі показники ця група демонструвала у сформованості 10

різних видів сприймання (когнітивний компонент), слухової функції зокрема. Таким чином, діти з порушеннями слуху, які мають відставання за рівнем зрілості декількох компонентів, складають групу ризику. Якщо відставання, яке з'ясовується за рік до початку навчання, зберігається і до початку навчального року, очевидно, що необхідно відтермінувати вступ дитини до школи і надати ефективну комплексну корекційно-реабілітаційну допомогу.

Зведені дані експериментальних значимих трьох груп вибірок наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз показників компонентів психологічної готовності чуючих, нечуючих та слабкочуючих дітей до навчання в школі

№ з/п	Компоненти готовності	Показники	Досліджувані у %		
			ЕК. Г.1. нечуючі	ЕК.Г.2. слабкочуючі	ЕК.Г. 3 із збереженим слухом
1.	Сенсомоторний	Сформованість загальної моторики та дрібної моторики	60	40	35
		Сформованість вищих психічних функцій	35	20	30
		Сформованість слухових функцій	5	40	35
2.	Мотиваційний	Сформованість мотиву ігрової діяльності	69	45	30
		Сформованість мотиву навчальної діяльності	21	20	35
		Сформованість мотиву комунікативних взаємин	10	35	55
3.	Когнітивний	Сприймання (зорове, слухове, тактильне, мовленнєве, рухове)	23	35	39
		Увага (довільна)	39	32	30
		Пам'ять я (зорова, слухова, рухова, мовленнєва)	38	33	31
4.	Емоційно-вольовий	Сформованість соціально прийнятної поведінки	35	35	35
		Сформованість здатності до регуляції своїх дій	35	32	30
		Наявність самоконтролю	15	15	15
		Уміння підпорядковувати свої вчинки правилами шкільної взаємодії	15	18	20

5.	Комунікативний	Здатність до оволодіння певним рівнем розвитку різних форм мови	15	50	82
		Здатність до графічного зображення і писання друкованими літерами	34	35	17
		Здатність до оволодіння різними формами комунікації (мовою жестів, дактилем)	51	15	-

Узагальнені дані за компонентами психологічної готовності в ЕГ 1 та ЕГ 2 засвідчили недостатню сформованість показників сенсомоторного компоненту, а саме стану сформованості слухової функції; найнижчий рівень сформованості здібності до оволодіння різними формами мови (комунікативний компонент); найнижчі показники зі сформованості мотиву комунікативних взаємин (мотиваційний компонент) та соціально прийнятної поведінки (емоційно-вольовий компонент). Водночас ці діти демонстрували найвищі показники стану сформованості здібності до графічного зображення, писання друкованими літерами (комунікативний компонент), найвищі показники стану сформованості загальної моторики (сенсомоторний компонент).

У ЕГ 2 не встановлено показників низького рівня, окрім показників низького рівня сенсомоторного компоненту, соціально-прийнятної поведінки та наявності самоконтролю. Решта показників була сформована вище середнього рівня. Проте саме ця категорія дітей у підсумку продемонструвала найвищі показники за п'ятьма компонентами психологічної готовності до навчання.

У дошкільників ЕГ 3 визначено показники сформованості здібності до графічного зображення та писання друкованими літерами (комунікативний компонент), а також сформованістю мотиву ігрової діяльності. Найвищі показники ця група демонструвала у сформованості різних видів сприймання (когнітивний компонент), слухової функції зокрема. Таким чином, дошкільники ЕГ 1 та ЕГ 2, маючи відставання за показниками декількох компонентів складають групу «ризик» сформованості низького та середнього рівнів готовності до навчання в школі. Якщо відставання, яке з'ясується за рік до початку навчання, зберігається і до початку навчального року, очевидно, що необхідно надати психологічний супровід дитині із забезпеченням ефективної комплексної корекційно-реабілітаційної допомоги, а в окремих випадках відтермінувати вступ дитини до школи.

У третьому розділі «Інтегративний психолого-педагогічний супровід забезпечення психологічної готовності дітей дошкільного віку з порушеннями слуху до навчання» – визначено методичні засади розвивально-пропедевтичної програми забезпечення ефективної підготовки дітей з порушеннями слуху старшого дошкільного віку (6-7 років) до навчання в школі. Виявлено рівні готовності до навчання й особливості їх взаємозв'язку із вибором освітнього закладу для початку шкільного навчання.

З'ясування сучасних проблем, які виникали при формуванні психологічної готовності дозволило виділити основні шляхи формування психологічної готовності до навчання в школі з метою їх подолання.

З цією метою виокремлено три вектори, які зазначили умови, компоненти та засоби інтегративного психолого-педагогічного супроводу із забезпечення ПГ: організаційно-методичний, корекційно-розвивальний, технологічний.

Перший напрям визначається використанням інтегрованих форм впливу, а саме: групові та індивідуальні заняття з дітьми, просвітницька робота з батьками та фахівцями у формі індивідуальних та групових психологічних консультацій та тренінгів. Другий напрям – пропедевтичний зміст якого, в основному, зосереджено на пропедевтично-розвивальній роботі щодо низьких показників готовності дітей з порушеннями слуху до навчання в школі за усіма компонентами з допомогою розвивальних та інтерактивних ігор на заняттях та поза ними та інформаційно-просвітницькій роботі з батьками. Третій напрям – корекційний, що реалізовується у формі спеціально організованих індивідуальних занять з корекції показників тих компонентів готовності, з яких виявлено у дітей найнижчі показники і зорієнтований на дітей з порушеннями слуху, їх батьків та команди фахівців.

Встановлено, що реалізація супроводу має ймовірні перешкоди, що здебільшого полягають у недостатній активності, навіть, байдужості, пасивності чи агресивній налаштованості батьків у роботі з дітьми, недосконалій професійній компетенції фахівців загальноосвітніх закладів, де спостерігають інтегровані чи інклюзивні форми навчання, наявності застарілих стереотипів і упереджень стосовно використання новітніх технологій навчання, форм комунікації (мови жестів, писемної мови). Найбільш ймовірними очікуваннями ефективності впливу психологічного супроводу нами було визначено наступні: комплексний, своєчасний психолого-педагогічний супровід фахівців, який забезпечуватиме сформованість високого рівня психологічної готовності дитини до навчання в освітньому закладі будь-якого типу та комфортне навчання в ньому; активність родини у налагодженні інтегративного супроводу, що сприятиме подоланню особистісних негативних проявів у дитини, які пов'язані із початком навчання (тривоги, невпевненості, надмірного переживання), прискоренню формування високого рівня психологічної готовності до навчання в школі, орієнтуванню батьків щодо можливостей своєї дитини, прогнозуванні її успішності (Рис. 3).

Розвивально-пропедевтична програма формування психологічної
готовності до навчання у школі дітей дошкільного віку з

Організаційно-методичний напрям (умови)

Розроблення узгодженої системи психодіагностики	Розроблення методики комплексного обстеження	Добір методів раннього вивчення порушень	Забезпечення методології діагностики (пошука альтернативних підходів)	Добір пілотних закладів різного типу закладів в існуючій
---	--	--	---	--

Корекційно-розвивальний напрям (компоненти)

Вивчення стану психомоторики та сенсорики	Вивчення стану пізнавального розвитку	Вивчення стану фізичного розвитку	Вивчення стану спрямованості соціальних інтересів	Вивчення стану мотиваційного розвитку
---	---------------------------------------	-----------------------------------	---	---------------------------------------

Технологічний напрям (засоби)

Збір анамнестичних показників розвитку	Застосування неефективних способів та форм психодіагностики	Застосування методик і засобів діагностики	Адаптація існуючого психодіагностичного інструментарію	Розроблення спеціальних технологій досліджень рівнів готовності
--	---	--	--	---

Рис. 3. Зміст інтегративного психолого-педагогічного супроводу забезпечення психологічної готовності дітей дошкільного віку з порушеннями слуху до навчання

Зміст інтегративного психологічного супроводу визначався з урахуванням стану програмового забезпечення дошкільників цієї категорії в системі дошкільної освіти. З цією метою враховано існуючі програмові вимоги різних типів освітніх закладів до сформованості певного рівня розвитку дошкільників з порушеннями слуху, які комплексно складають готовність дитини до навчання: програми для дітей з порушеннями слуху, специфіка впорядкування та структурування матеріалу в кожному документі, сповідування певних принципів: соціальна модель у підготовці дитини, наступність у роботі дошкільного навчального закладу і школи, орієнтація на дитино-центризм, 14

лінії розвитку особистості. Ураховано також і зміст інновацій, які знайшли відображення в програмах дошкільних навчальних закладів: ранній початок навчання, участь практичного психолога в комплексному корекційному впливові, оволодіння початковими навичками мови жестів, комп'ютеризація освітнього процесу, застосування інноваційних технологій навчання та ін. Основними об'єктами психологічного супроводу є дитина з порушеннями слуху, родина дитини, фахівці закладів різного типу.

Особливого характеру в підготовці дітей з порушеннями слуху до навчання в школі набуває родина, специфіка її впливу на формування показників психологічної готовності до навчання в школі у дітей з порушеннями слуху, послідовність виконання родиною традиційних і специфічних функцій, пов'язаних із розвитком та корекцією порушень слуху у дітей (абілітаційно-реабілітаційна, корекційна, компенсаторна). Поряд з цим, до низької дієвості фактора соціальної інтеграції дитини належать: низький економічний статус родини; відсутність дієвої та просвітницької підтримки з боку держави та негативне соціальне ставлення до явища глухоти. Визначено зміст родинної складової інтегративного психологічного супроводу забезпечення психологічної готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання. Окреслено ефективність впливу родинного супроводу на особистість дитини з порушеннями слуху у розвивальному і превентивному плані. Проведено дослідження серед 50-и сімей, які виховували дітей дошкільного віку з порушеннями слуху з метою визначення оптимальних механізмів взаємовпливу для забезпечення високого рівня готовності дошкільника з порушенням слуху до навчання в школі. Виявлено специфічні особливості взаємозв'язку статусу сім'ї (чуючі батьки, нечуючі батьки) із часом початку навчання та ефективним протезуванням дитини, часом початку навчання та вибором навчального закладу певного типу, ставленням до оволодіння дитиною мовою жестів. О. Дробот, Н. Зборовська, І. Кобель, С. Кульбіда та ін. напрацювали ряд методичних матеріалів для ефективного використання дактильної абетки, української жестової мови в розвитку дітей з порушеннями слуху. Комп'ютерні технології навчання школярів з порушеннями слуху розроблені Л. Гарнюк та В. Лобода в подальшому слід адаптувати для роботи з дошкільниками з порушеннями слуху з вивчення дактильної абетки та мови жестів. Запропонований інтегративний психологічний супровід розширив батькам доступ до інформації щодо потенціалу та можливостей розвитку глухої дитини; представив альтернативні варіанти вибору освітнього закладу із передавання певної форми мови навчання та методу спілкування (чистий усний метод, білінгвальний підхід, вербо-тональна методика та ін.).

Для впровадження інтегративного психологічного супроводу забезпечення формування психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання запропоновано використання різноманітних методів – ігор, психокорекційних технік та вправ діагностично-корекційного спрямування, консультацій, відео-тренінгів, традиційних тренінгів, батьківських конференцій, брифінгів, відкритих занять. Інформаційний аспект забезпечено упорядкуванням серії успішних сімейних історій з проблематики виховання¹⁵

осіб з порушеннями слуху в умовах сім'ї (чуючі і нечуючі батьки, змішані сім'ї).

Отже, інтегративний психологічний супровід показав позитивну динаміку сформованості вищих показників психологічної готовності за усіма п'ятьма компонентами. Налагодження інтегративного психологічного супроводу шляхом запровадження системної роботи родини у взаємодії із фахівцями закладів різного типу забезпечить сформованість усіх компонентів готовності до навчання у дошкільників з порушеннями слуху, сприятиме своєчасному початку шкільного навчання у тому освітнього закладу, який буде найбільш комфортний для перебування та навчання дитини, зважаючи на індивідуальні якості майбутнього школяра.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення змісту та специфіки готовності дозволило встановити, що здебільшого готовність до шкільного навчання розглядають з позиції морфофізіологічних особливостей, сформованості внутрішньої позиції школяра, довільності навчальної діяльності, наявності мінімального порогу навчання та ін. Як наслідок було встановлено, що психологічними засадами готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання є: міжфункціональність психофізіологічних та сенсомоторних показників розвитку (спрямованість фізіологічних та психічних процесів, функціональність загальної та дрібної моторики); варіативність комунікативної діяльності дошкільників з порушеннями слуху (форми мовлення, вербальне мовлення, мова жестів та їх інтегровані варіанти); довільність психічної діяльності (спрямованість мотивації, емоційно-вольових та пізнавальних процесів); особистісна компетентність (як результат новоутворень дошкільного віку та переходу в молодший шкільний, соціальна зрілість, «позиція школяра»). Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності в сучасній психологічній та педагогічній науці встановив, що традиційними концепціями готовності дітей з особливостями психофізичного розвитку до шкільного навчання є культурно-історична концепція; концепція довільності психічної діяльності і мотивації; цілісна концепція та положення щодо корекційно-розвивальної спрямованості навчання дітей з особливими освітніми потребами.

2. Розроблено модель психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання у школі, що змістовно представлена компонентами, показниками та рівнями, що підпорядковані загальним положенням комплексної психо- діагностики готовності дошкільників з порушеннями слуху. Виявлено, що психологічні особливості розвитку дошкільників з порушеннями слуху визначаються: станом розвитку психічних процесів у ранньому дитинстві та дошкільному віці; складністю дефекту; своєчасністю діагностики порушень розвитку; початком корекційно-розвивального навчання; наявністю та, як наслідок, ефективністю протезування та до- і післяопераційного втручання. Поряд з цим, здійснено якісно-кількісний аналіз отриманих результатів комплексної діагностики відповідно до яких доведено, що рівень сформованості комунікативного компоненту готовності визначається здатністю дитини до опанування різних форм мови, графічного зображення та писання друкованими літерами та ін. Когнітивний компонент представлений

станом сформованості психічних процесів та здатностей дошкільника використовувати їх в довільній предметній діяльності. Мотиваційний компонент визначається тенденцією до формування у дитини внутрішньо обумовленої навчальної мотивації як основної передумови подальшого навчання в початковій школі. Стан сформованості регуляції поведінки дитиною та її здатностей до саморегуляції в навчальній діяльності конкретизується в показниках емоційно-вольового компоненту. Рівень сформованості психофізіологічної складової представлений сенсомоторним компонентом. Виявлено тенденції до узгодження в структурі психологічної готовності пізнавальної діяльності та розвитку особистості такої дитини (який обумовлюється типом родинного виховання та перебуванням дитини в системі дошкільної освіти).

3. Порівняльний аналіз стану готовності до навчання дошкільників з порушеннями слуху за формами дошкільної освіти та типами освітніх закладів довів існування взаємозумовленості між станом та характерними особливостями психологічної готовності дітей, що отримували дошкільну підготовку в різних типах установ (традиційних та інноваційних). Так, встановлено, що найбільш ефективною готовність є в тій установі, в якій запроваджується інтеграція традиційних (зміст навчання та розвитку, корекційна спрямованість навчання, що відповідає нормативно-правому забезпеченню освіти цих дітей) та інноваційних (технології, методи, засоби, форми, подання навчального змісту дитини з максимальним урахуванням особливостей її психічного розвитку) організаційних типів освітніх установ. Також найбільш ефективними є установи в яких інтегруються такі форми навчання як традиційна (спеціальна), інклюзивна, білінгвальна та інтегрована.

4. Визначено стратегії формування психологічної готовності дітей дошкільного віку з порушеннями слуху до шкільного навчання (організаційно-методичний, корекційно-розвивальний і технологічний) та конкретизовано проблеми їх реалізації в сучасній системі дошкільної освіти для цієї категорії дітей. Як результат, запропоновано інтегрований психологічний супровід забезпечення психологічної готовності до навчання в школі дошкільників з порушеннями слуху. Аналіз існуючих програм та експертну оцінку їх реалізації в різних типах установ, виявили основні труднощі їх реалізації, що забезпечують рівень сформованості психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Встановлено, що представлений програмний зміст здебільшого зосереджений на формуванні пізнавальної діяльності дітей.

5. Визначено, що особистісна складова психологічної готовності дитини визначається в якості похідної. За результатами аналізу традиційного програмного забезпечення було виявлено тенденцію до домінантності навчальної складової дошкільної освіти, що суперечить тенденціям психічного розвитку на цьому віковому етапі. Як наслідок, виникла нагальна потреба підсилення особистісної складової готовності дитини в системі традиційної та інноваційної підготовки дитини до шкільного навчання. Виявлено, що особливого значення в психологічній готовності дитини з порушеннями слуху до навчання в школі набуває інтеграція таких напрямів психологічного спроводу із її забезпечення як розвиток, пропедевтика та корекція, що реалізуються комплексно інтегрованими методами та формами. Доведено, 17

що на ефективність психологічного супроводу впливає комплексна психодіагностика, використання якої має здійснюватися з урахуванням специфіки розвитку дошкільника з порушеннями слуху, її часової локалізації, реалізації та тривалості корекційного впливу на дитину в дошкільному дитинстві.

Перспективою подальших досліджень є розроблення особистісно-орієнтованих технологій корекційно-реабілітаційного процесу, що впроваджуватимуться у систему закладів дошкільної, початкової освіти та позашкільної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Малинович Л. М. Аналіз інтелектуальної і особистісної готовності дітей до навчання в школі / Л. М. Малинович // Психологія та педагогіка спеціальні: зб. наук. пр. / гол. ред. Л. І. Фомічова та ін. – К. : Нора-прінт, 2003. – Кн. 1. – С. 29–35.
2. Малинович Л. М. Проблеми інтеграції дітей з вадами слуху в навколишнє середовище / Л. М. Малинович // Проблеми реабілітації інвалідів зі слуху в Україні на сучасному етапі та можливі шляхи їх вирішення : зб. матер. I Всеукр. конф. – К. : УТОГ, 2003. – С. 208–216.
3. Малинович Л. М. Формування психологічної готовності студентів коледжу до роботи в навчально-освітніх закладах компенсуючого типу / Л. М. Малинович // Вісник ЛНУ імені Івана Франка, Серія: педагогічна. – Львів, 2003. – Вип. 17. – С. 3–9.
4. Малинович Л. М. Подолання стереотипів і упереджень у суспільстві при виборі батьками навчальних закладів освіти для дітей з вадами слуху / Л. М. Малинович // зб. наук. пр. / за наук. ред. С. Л. Грабовської. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – Вип. 1. – С. 261–269.
5. Малинович Л. М. Роль ранньої корекції розвитку дітей з порушеннями при формуванні готовності до навчання / Л. М. Малинович // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К. : Науковий світ, 2004. – Вип. 5. – С. 260–264.
6. Малинович Л. М. Психологічні аспекти фізичної готовності дошкільників з вадами слуху до навчання в школі / Л. М. Малинович // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф.: – Львів: ЛДІФК, 2004. – С. 202–203.
7. Малинович Л. М. Значимість формування професійної етики у майбутніх фахівців психологічних служб освітніх закладів компенсуючого типу / Л. М. Малинович // зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів: МАУП, 2005. – С. 80–85.
8. Малинович Л. М. Психолого-педагогічний вплив родини на формування особистісної готовності до навчання дитини з вадою слуху / Л. М. Малинович // Вісник Інституту родини і подружнього життя Українського католицького ун-ту, № 5. – Львів, 2006. – С. 187–207.
9. Малинович Л. М. Оволодіння початковими навичками дактильно-жестового-мовлення студентами ВНЗ психолого-педагогічних спеціальностей / Л. М. Малинович // Жестова мова й сучасність : зб. наук. 18

- праць / гол. ред. В. В. Засенко. – К. : Поліграфічний центр УТОГ, 2006. Вип. 1. – С. 127–136.
10. Малинович Л. М. Роль співпраці батьків і педагогів у становленні особистості малюків з вадами слуху на ранніх етапах онтогенезу / Л. М. Малинович // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: науково-методичний збірник / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – К. : Науковий світ, 2007. – Вип. 9. – С. 92–96.
 11. Малинович Л. М. Готовність до школи як психолого-педагогічна умова ефективного корекційного впливу на розвиток дитини з вадами слуху / Л. М. Малинович // Актуальні проблеми сучасної науки і практики : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету : серія соціально-психологічна. – Вип. VII / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. В., 2007. – С. 214–216.
 12. Малинович Л. М. Застосування інноваційних технологій в навчанні та вихованні дошкільників з вадами слуху / Л. М. Малинович // Освіта та виховання нечуючих на сучасному етапі : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 2007. – С. 228–231.
 13. Malynowicz L. / Larysa Malynowicz // Poska w unii Europejskiej – aspekty ekonomiczne, polityczne i społeczne. Zeszyt naukowy. / redakcja A. Pijtrowska-Piatek, F. Zenka. – Kieleckie Towarzystwo Edukacji Ekonomicznej nazleczenie Wyzszej Szkoły Ekonomii I Prawa im. Prof. Edwarda Lipinskiego w Kielcach, 2008. – S. 125–133.
 14. Малинович Л. М. Позитивні тенденції освітніх інтеграційних процесів в Україні / Л. М. Малинович // зб. наук. праць III наук. конф. Гуманітарні аспекти формування особистості працівника МНС (24 квітня 2009 р.) – Львів: 2009. – С. 31–41.
 15. Малинович Л. М. Умови забезпечення наступності у роботі навчального дошкільного закладу та школи / Л. М. Малинович // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ: серія психологічна / за ред. Цимбалюка М. М. – Львів, 2013. – Вип. 1. – С. 323–334.
 16. Малинович Л. М. Корекційна спрямованість психологічної діагностики стану сформованості готовності до навчання / Л. М. Малинович // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ: серія психологічна / за ред. Середи В. В. – Львів, 2014. – Вип. 2. – С. 132–141.

АНОТАЦІЯ

Малинович Л. М. Психологічні засади готовності дошкільників з порушеннями слуху до навчання в освітніх закладах різного типу. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія. – Інститут спеціальної педагогіки НАНП України. – Київ, 2014.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі забезпечення психологічної готовності (ПГ) до шкільного навчання у дошкільників з порушеннями слуху. У роботі представлено основні концептуальні підходи до вивчення готовності дітей з особливостями психофізичного розвитку, 19

з порушеннями слуху зокрема. Розроблено комплексну методичку психодіагностичного вивчення ПГ, в тому числі створено модель структурних компонентів психологічної готовності до навчання в школі дошкільників з порушеннями слуху (нечуючих та слабкочуючих). Виявлено загальні та спеціальна проблеми виявлення показників психологічної готовності дошкільників з порушеннями слуху в сучасній спеціальній психології та педагогіці. Встановлено взаємозв'язок рівнів сформованості готовності за п'ятьма компонентами (пізнавальним, мовленнєвим, мотиваційним, емоційно-вольовим та сенсомоторним); між вибором освітнього закладу певного типу (компенсуючого чи загальноосвітнього) та початком навчання. Запропоновано програму інтегративного психологічного супроводу забезпечення психологічної готовності дітей з порушеннями слуху до навчання в освітніх закладах різного типу.

Ключові слова: психологічна готовність, шкільна зрілість, нечуючі, слабкочуючі дошкільники, порушення слуху, психологічна діагностика, супровід, корекція.

АННОТАЦІЯ

Малинович Л. М. Психологические основания готовности дошкольников с нарушениями слуха к обучению в образовательных заведениях разного типа.

Диссертация на соискание научной степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.08 – специальная психология. – Институт специальной педагогики НАНП Украины. – Киев, 2014.

Диссертационное исследование посвящено проблеме обеспечения психологической готовности (ПГ) к школьному обучению у дошкольников с нарушениями слуха. В работе представлены основные концептуальные подходы к изучению готовности детей с особенностями психофизического развития, с нарушениями слуха в частности. Разработана комплексная методика психодиагностического исследования ПГ, в том числе создано модель структурных компонентов психологической готовности к обучению в школе дошкольников с нарушениями слуха (неслышащих и слабослышащих). Обнаружены общие и специальные проблемы выявления показателей психологической готовности дошкольников с нарушениями слуха в современной специальной психологии и педагогике. Установлена взаимосвязь уровней сформированности готовности за пятью компонентами (познавательным, речевым, мотивационным, эмоционально-волевым и сенсомоторным); между выбором образовательного заведения определенного типа (компенсирующего или общеобразовательного) и началом учебы. Предложено программу интегративного психологического сопровождения обеспечения психологической готовности детей с нарушениями слуха со стороны семьи и специалистов к обучению в образовательных учреждениях различного типа.

Ключевые слова: психологическая готовность, школьная зрелость, неслышащие, слабослышащие дошкольники диагностика, превенция, психологическое сопровождение.

ANNOTATION

Malinovich L. M. Psychologicprinciples of readiness of child under school age with violations of ear to the studies in educational establishments of different type. On rights for a manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of psychological sciences from speciality 19.00.08 – special psychology. it is Institute of the special pedagogics of NANS of Ukraine. – Kyiv, 2014.

Dissertation research is devoted the problem of providing of psychological readiness to the studies for child under school age with violations of ear. The basic conceptual going is in-process presented near the study of readiness of children with the features of physiology development, with violations of ear in particular. The model of structural components of psychological readiness is developed to the studies at school of child under school age with violations of ear (deaf). Found out general and special problems of exposure of indexes of psychological readiness of child under school age with violations of ear in the modern special psychology and pedagogic. Inter- communication of levels of formed of readiness is set after five components (cognitive, vocal, motivational, emotionally volitional and sensomotornin) with the choice of educational establishment of certain type (compensating or general) and beginning of studies. Diag- nostician-development-prophylaxiswork of practical psychologist is structured with children with violations of ear, with their family and specialists on forming of psychological readiness to the studies in educational establishments of differrent type.

Keywords: psychological readiness, school maturity, deaf, child under school age, violations of ear, indemnification, rehabilitation, correction.